

การเปรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทนการทำสวนผลไม้
กับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในจังหวัดระยอง
A Comparison of Cost and Return between Fruit Farm Only and
Agro Tourism

จิรนนท์ เข็มขันธุ์¹ และ ปัญญา หมั่นเก็บ²
Jeeranun Khermkhan and Panya Mankeb

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทนของการทำสวนผลไม้ของเกษตรกรกับการทำสวนผลไม้เป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยอง เพื่อใช้เป็นข้อมูลแก่หน่วยงานรัฐ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการแนะนำเกษตรกรในการเพิ่มรายได้จากการทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยใช้วิธีสัมภาษณ์เชิงลึกเกษตรกรที่ทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในจังหวัดระยองแบบครอบคลุมจำนวน 7 ราย ข้อมูลในการสัมภาษณ์ประกอบด้วย ต้นทุน รายได้ ค่าใช้จ่าย ในการทำสวน และท่องเที่ยวเชิงเกษตร ผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรที่ทำสวนผลไม้สามารถมีกำไรเพิ่มขึ้นจากการเปลี่ยนมาทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยมีกำไรเพิ่มขึ้น 2.09 เท่า ณ ราคาผลไม้ปกติ และเมื่อเปรียบเทียบผลกำไรจากการทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกับการทำสวนอย่างเดียว ณ ราคาผลไม้ตกต่ำ พบว่าการทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรสามารถทำกำไรเพิ่ม 12.17 เท่า จากผลดังกล่าวทำให้ทราบว่า การทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรสามารถสร้างรายได้ให้เกษตรกรในช่วงราคาผลไม้ตกต่ำ และนอกจากนี้เกษตรกรสามารถลดรายจ่ายในการขนส่งสินค้า เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาซื้อที่สวนของเกษตรกรโดยตรง

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงเกษตร, ต้นทุนและผลตอบแทน, สวนผลไม้

*Corresponding author e-mail : Jeeranun.kh@kmitl.ac.th

¹ อาจารย์ประจำ ภาควิชาพัฒนาการเกษตรและการจัดการทรัพยากร คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

² รองศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาพัฒนาการเกษตรและการจัดการทรัพยากร คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง (บทความนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากโครงการนักวิจัยที่เลี้ยงจากสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง)

Abstract

The purpose of this article is to compare the costs and return between fruits farm only businesses with agro tourism businesses in Rayong province. The results benefit the government sector and other stakeholders in increasing farmer's income by introducing agro tourism. In-depth interviews with 7 owners of agro tourism family businesses were conducted to collect data. The results show that when farmers change from fruits farm business only to agro tourism business, their income increase 2.09 times when the market price for fruits is normal and up to 12.17 times when the market price is low. The ratio of income indicated that agro tourism has helped generate income for farmers as the market price of fruits is low. In addition, farmers reduce transportation costs because tourists can purchase fruits directly at their farm.

Keyword: Agro Tourism, Cost and Return, Fruit Farm

บทนำ

การเกษตรของประเทศไทยที่ผ่านมายังพบปัญหารายได้ของเกษตรกรไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ซึ่งทำให้เกิดปัญหายากจนในสังคมไทย โดยปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหายากจนมีทั้งปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก ซึ่งปัจจัยภายในได้แก่ 1) ตัวของเกษตรกรไม่มีความรู้ในการพัฒนาการเกษตรของตนเอง รวมถึงไม่ทราบแนวทางในการเพิ่มมูลค่า หรือรายได้ให้กับตนเอง 2) เกษตรกรขาดเงินทุนในการทำการเกษตร ในส่วนปัจจัยภายนอกคือ ปัจจัยที่ควบคุมไม่ได้ เช่น 1) ด้านราคาผลผลิตตกต่ำ 2) ด้านสภาพอากาศ ปริมาณน้ำ อุณหภูมิ น้ำท่วม แห้งแล้ง เกินไปส่งผลกระทบต่อสินค้าเกษตร ไม่เป็นไปตามเป้าหมาย ทำให้มีรายได้ไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้ และค่าใช้จ่ายอื่นๆ (วิทยากร เชียงกูล, 2547) จากปัญหาดังกล่าวทางภาครัฐบาลพยายามเข้ามาช่วยในการแก้ปัญหา ทั้งการฝึกอบรมให้ความรู้เกษตรกรเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าให้ตนเอง สำหรับการพัฒนาด้านการเกษตรสามารถพัฒนาได้หลายแนวทาง เช่น การพัฒนาเพื่อเพิ่มผลผลิต การสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าเกษตร โดยการเพิ่มแนวความคิด และนวัตกรรม เทคโนโลยี เป็นต้น ทุกแนวทางมีเป้าหมายเดียวกันคือการเพิ่มรายได้ และสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นให้กับเกษตรกร เช่นเดียวกับการพัฒนาการเกษตรไปสู่การท่องเที่ยวก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ช่วยเพิ่มรายได้ และเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิตของเกษตรกร ในรูปแบบที่เรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์และเลี้ยงสัตว์ เพื่อชื่นชม ความสวยงาม ความสำเร็จและเพลิดเพลินในสวนเกษตร ได้ความรู้ มีประสบการณ์ใหม่บนพื้นฐานความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่แห่งนั้น (วรวิทย์ มัธยมบุรุษ, 2553) ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่พบมากคือ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นกิจกรรมชมสวนผลไม้

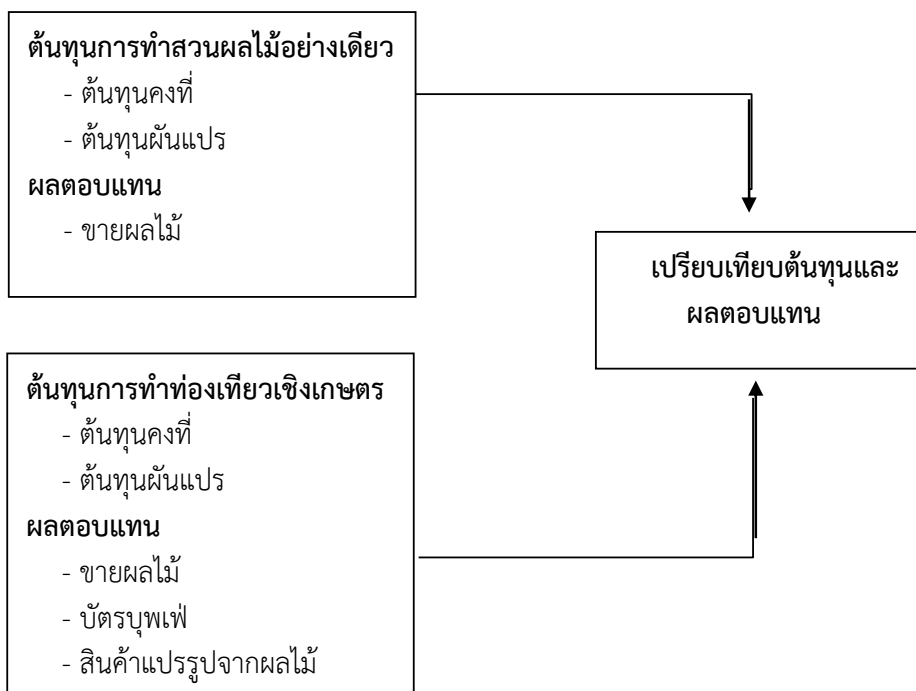
การท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบสวนผลไม้พบมากในภาคตะวันออกของประเทศไทย โดยเฉพาะในจังหวัดระยองเพราะมีภูมิอากาศที่เหมาะสมสำหรับปลูกผลไม้ และมีจำนวนนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ในปี 2558 จังหวัดระยองมีจำนวนสวนผลไม้จำนวน 32 สวน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยภูมิภาคภาคตะวันออก, 2558) ถือเป็นจังหวัดที่มีจำนวนสวนมากที่สุดเมื่อเทียบกับจังหวัดอื่นๆ ในภาคตะวันออก รวมถึงในปี 2558 มีนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาจังหวัดระยองเพิ่มขึ้นร้อยละ 14.69 เทียบกับปี 2557 และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี ซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ 176,767 และชาวไทย 1,422,038 คน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2558) แม้ว่าในจังหวัดระยองจะมีจำนวนสวนผลไม้จำนวนมาก แต่ก็ยังมีสวนผลไม้หลายแห่งยังไม่สามารถพัฒนาสวนของตนเองเป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้ ซึ่งการท่องเที่ยวของภาคตะวันออกพยายามผลักดันให้เกษตรกรที่มีสวนมาทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมากขึ้น เพื่อให้เกษตรกรเกิดการเพิ่มรายได้ได้อย่างยั่งยืนในอนาคต

จากงานวิจัยที่ผ่านมาของ จุฑามาศ มีชัย (2557) ชวัญกมล ดอนขวา และจิตตานันท์ ติกุล (2557) และรัฐนันท์ พงศ์วิริทธิ์ธร (2558) ได้ทำการศึกษาด้านแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ส่วนใหญ่กล่าวว่า การทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้เกษตรกรสามารถสร้างรายได้เพิ่มขึ้น แต่ยังไม่มีความชัดเจนเป็นตัวยืนยันว่ารายได้ที่เพิ่มขึ้นเพิ่มจำนวนเท่าไร และมีต้นทุนอะไรบ้าง และเกษตรกรควรพัฒนาสวนผลไม้มาทำการท่องเที่ยวหรือไม่ ซึ่งงานวิจัยนี้จะเปรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทนระหว่างการทำสวนผลไม้มาทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยเลือกกลุ่มที่เป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบครอบครัวในจังหวัดระยอง เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เกษตรกรทำแบบครอบครัว ใช้แรงงานคนในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่และหากจะพัฒนามาทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรสามารถทำได้ง่ายกว่าการทำแบบธุรกิจแบบเต็มรูปแบบ ซึ่งผลการศึกษาสามารถนำไปเป็นข้อมูลให้กับภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการนำไปสู่ชุมชนเพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรพัฒนาตัวเองและเพิ่มรายได้จากการทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของต้นทุนและผลตอบแทนจากสวนผลไม้อย่างเดียวก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ทบทวนวรรณกรรม

1. การท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro-tourism) เป็นการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่จะนำรายได้มาสู่ชุมชนหรือประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรผู้เป็นเจ้าของสวนเองและสามารถพัฒนาสวนของตัวเองให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว และสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวได้ (นุชนารถ ไชยโรจน์, 2541) นอกจากนี้การท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นกิจกรรมหนึ่งในการฟื้นฟูทรัพยากรเกษตรและการจัดสรรผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจและสังคม (Hron and Srneec, 2004)

2. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมี 3 รูปแบบคือ แบบกิจกรรมรายบุคคล แบบกิจกรรมตามฤดูกาล และแบบกิจกรรมท่องเที่ยวตามชุมชน ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เป็นที่นิยมสำหรับชาวไทยคือ กิจกรรมรายบุคคล โดยเฉพาะ กิจกรรมชมสวนผลไม้ นอกจากนี้ยังมีรูปแบบการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมกับคนในชุมชน (กฤษณา ธนวัฒนาภรณ์ และสุดสันต์ สุทธิพิศาล, 2557) คือ 1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ 7 แห่ง แหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาและประวัติศาสตร์ 3 แห่ง และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน 7 แห่ง (2) กิจกรรมทางการท่องเที่ยว แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ กิจกรรมการ

ท่องเที่ยวที่มีอยู่แล้วและควรสนับสนุน 10 ประเภท กิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีอยู่แล้วและควรหยุดสนับสนุน 2 ประเภท กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ยังไม่มีและควรสนับสนุน 6 ประเภท (3) รูปแบบการท่องเที่ยว โดยผู้ประกอบการในชุมชน คือ การท่องเที่ยวแบบละเมียดละไม (Slow Travel)

3. บริบทพื้นที่ศึกษา

จำนวนสถานที่การท่องเที่ยวเชิงเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่าจังหวัดที่มีสถานที่ท่องเที่ยวมากที่สุดคือ จังหวัดระยอง มีจำนวนถึง 32 แห่ง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2558) เป็นการทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบครบครันมีจำนวน 13 ราย จากสถิติสำนักพัฒนาเกษตรกร กรมส่งเสริมการเกษตร (2556) และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2558) พบว่าอำเภอที่มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรมากที่สุดคือ อำเภอเมือง และอำเภอบ้านค่าย ซึ่งในงานวิจัยนี้เก็บข้อมูลใน อำเภอเมือง และอำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

4. แนวคิดเกี่ยวกับต้นทุน

ชัยยศ สัมฤทธิ์สกุล (2559) กล่าวว่าต้นทุน หมายถึง จำนวนทรัพยากรที่ได้ใช้ไป เพื่อวัตถุประสงค์หนึ่งเพื่อให้ได้สิ่งหนึ่งสิ่งใดมาโดยส่วนใหญ่ต้นทุนจะแสดงในรูปของตัวเงิน เช่นเดียวกันกับดวงมณี โกมาร (2551) ได้ให้ความหมายของต้นทุนหมายถึง มูลค่าของทรัพยากรที่ได้ใช้ไปเพื่อวัตถุประสงค์ในการแลกทรัพย์สินและได้ผลตอบแทนกลับคืนมา จากความหมายต้นทุนในช่วงต้น สามารถสรุปได้ว่า ต้นทุน หมายถึงมูลค่าหรือจำนวนทรัพย์สินที่จ่ายไปเพื่อได้ทรัพย์สินอื่นมาทดแทนและได้ผลตอบแทนกลับคืนมา

นราทิพย์ ชุตินวงศ์ (2546) ได้แบ่งต้นทุนตามพฤติกรรมของต้นทุนซึ่งแบ่งเป็นต้นทุนผันแปรต้นทุนคงที่ และต้นทุนทั้งหมด ดังต่อไปนี้

1) ต้นทุนผันแปร (Variable Cost: VC) หมายถึง ต้นทุนที่มีต้นทุนต่อหน่วยคงที่ ในขณะที่ต้นทุนรวมจะผันแปรไปตามปริมาณการผลิต ซึ่งโดยปกติต้นทุนผันแปรจะเป็นต้นทุนที่มีผลต่อการตัดสินใจต้นทุนผันแปร เช่น ค่าแรงงาน ค่าปุ๋ย ค่าพันธุ์พืช ค่าน้ำมัน ค่าเชื้อเพลิง ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าขนส่ง ค่าวัสดุอื่นๆ เป็นต้น

2) ต้นทุนคงที่ (Fixed Cost: FC) หมายถึง ต้นทุนที่มีจำนวนคงที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามปริมาณของการผลิตหรือระดับกิจกรรมในการผลิต หากปริมาณการผลิตมากขึ้นไม่ส่งผลต่อต้นทุนคงที่ เช่น ค่าใช้ที่ดิน ค่าภาษี ค่าเช่า เป็นต้น

3) ต้นทุนทั้งหมด (Total Costs: TC) เป็นต้นทุนที่ประกอบไปด้วย ต้นทุนคงที่รวม (total fixed cost: TFC) และต้นทุนผันแปรรวม (total variable cost: TVC) โดยต้นทุนทางการเกษตร และการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีดังนี้

3.1) ต้นทุนคงที่

ทำสวนอย่างเดียว = ค่าเสื่อมอุปกรณ์+ดอกเบี้ยเงินกู้

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร = ค่าเสื่อมอุปกรณ์+ดอกเบี้ยเงินกู้

3.2) ต้นทุนผันแปร

ทำสวนอย่างเดียว = ค่าแรงงานสวน +ค่าขนส่ง+ ค่าวัสดุการเกษตร

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร = ค่าแรงงานสวน+ ค่าแรงงานบริการ + ค่าวัสดุการเกษตร +ค่าผลไม้ + ค่าอาหารและเครื่องดื่ม +สินค้าแปรรูปจากผลไม้

5. แนวคิดเกี่ยวกับผลตอบแทน

ฐาปนา ฉินไพศาล (2555) กล่าวว่า ผลตอบแทนหมายถึง สิ่งที่ผู้ลงทุนได้มา หรือ ได้รับจากเงินลงทุน เช่น ทรัพย์สิน หรือ กิจกรรมต่างๆ ภายใต้ความไม่แน่นอนในอนาคต หรืออีกความหมายหนึ่ง คือ ดอกผล รวมทั้งสิ้น ที่ผู้ลงทุนได้รับทรัพย์สิน กิจกรรม หรือหลักทรัพย์สินลงทุน ตลอดช่วงระยะเวลาการลงทุน ในส่วนงานวิจัยของวารสาร ปามุทา (2554) กล่าวว่า ผลตอบแทนหมายถึง มูลค่าหรือทรัพย์สินที่ผู้ลงทุนได้รับจากการทำกิจกรรมที่ได้ลงทุนไป ซึ่งอาจได้รับผลเป็นกำไร หรือขาดทุนจากการทำกิจกรรมนั้นๆ

เพชร ชุมทรัพย์ (2554) ได้ให้ความหมาย กำไรทางบัญชี คือ รายได้รวมหักค่าใช้จ่ายรวม จะเป็นการวัดผลการดำเนินงานที่เป็นผลลัพธ์เป็นตัวเลอย่างชัดเจน ตามหลักการทางบัญชีและมาตรฐานทางบัญชี โดยที่ไม่คิดคำนวณถึงผลกระทบทางธุรกิจที่ไม่สามารถวัดได้ เช่น ค่าเสียโอกาส เป็นต้น โดยกำไรทางบัญชีมีสูตรดังนี้

$$\text{กำไรทางบัญชี} = \text{รายรับทั้งหมด} - \text{ต้นทุนทั้งหมด}$$

ผลตอบแทนทางการเกษตรมีรายละเอียดดังนี้

$$\text{รายได้จากการขายผลไม้} = \text{ราคาผลไม้} \times \text{จำนวนผลผลิต (ต่อไร่)}$$

$$\text{รายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร} = \text{ราคาบัตร} \times \text{จำนวนนักท่องเที่ยว}$$

$$\text{รายได้จากการขายสินค้าแปรรูป} = \text{ราคาราคาสินค้าแปรรูป} \times \text{จำนวนสินค้าแปรรูป}$$

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยการเปลี่ยนแปลงของต้นทุนและผลตอบแทนจากสวนผลไม้อย่างเดียวเป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นการเปรียบเทียบระหว่างต้นทุนผลตอบแทนการทำสวนผลไม้เพียงอย่างเดียวกับการทำเป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ได้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างและขั้นตอนดำเนินการวิจัย ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาวิจัยนี้ประชากรคือเกษตรกรที่สวนผลไม้ที่ทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยอง 32 ราย (สำนักงานการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและกีฬาจังหวัดระยอง, 2556) โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง คือ เกษตรกรที่ทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบครอบครัว เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เกษตรกรทำแบบครอบครัว ใช้แรงงานคนในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่และหากจะพัฒนามาทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรสามารถทำได้ง่ายกว่าการทำแบบธุรกิจแบบเต็มรูปแบบ โดยเกษตรกรทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบครอบครัวในจังหวัดระยองมีจำนวน 13 ราย ซึ่งลงพื้นที่สามารถเก็บได้จริงจำนวน 7 ราย ที่ทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ได้แก่ สวนลำตวน สวนสุขใจ สวนป่าจิม สวนคุณทวด สวนคุณน้อย สวนแสงแดด และชุมชนเกษตรบ้านขามะกรูด ซึ่งจำนวน 7 ราย สามารถเป็นตัวแทนประชากรทั้ง 13 ราย เนื่องจากลักษณะการทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบครอบครัวมีลักษณะคล้ายกันไม่แตกต่างกันมาก ในงานวิจัยนี้ใช้ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลจำนวน 3 เดือน ในช่วงเดือนมิถุนายน – สิงหาคม พ.ศ. 2560

2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจและรวบรวมข้อมูลต้นทุนและผลตอบแทน ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนพื้นที่ในการเพาะปลูก

ส่วนที่ 2 ต้นทุนการดำเนินงานทั้งหมด ประกอบด้วย ต้นทุนวัตถุดิบ ต้นทุนค่าแรงงาน ค่าใช้จ่ายในการปลูกต่าง ๆ และค่าใช้จ่ายในการขายและบริการ

ส่วนที่ 3 รายได้จากการทำสวน ประกอบด้วย จำนวนผลผลิตต่อไร่ ราคาขายต่อกิโลกรัม และรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ประกอบด้วย อัตราค่าบัตรบุฟเฟต์ ขายผลไม้ ขายของฝาก

3. การทดสอบแบบสอบถาม

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลและทดสอบคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ในด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการวัดสิ่งที่ต้องการศึกษา โดยผู้วิจัยนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน และที่ปรึกษาตรวจสอบพิจารณาแนะนำ และปรับปรุงแก้ไข ก่อนนำไปเก็บข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative method) เพื่อเปรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทนของการทำสวนผลไม้อย่างเดียว กับการทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยมีวิธีวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

4.1 การคำนวณต้นทุนและผลตอบแทน

- 1) ต้นทุนคงที่ แยกเป็นสองแบบคือทำสวนอย่างเดียว และการทำท่องเที่ยวเชิงเกษตร
- 2) ต้นทุนผันแปร แยกเป็นสองส่วนคือทำสวนอย่างเดียว และการทำท่องเที่ยวเชิงเกษตร
- 3) ผลตอบแทน พิจารณารายได้จากการขายผลไม้ และรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และ

รายได้จากการขายสินค้าแปรรูป

4.2 การวิเคราะห์เปรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทน

วิเคราะห์เปรียบเทียบสัดส่วนต้นทุนและผลตอบแทนต่อไร่ของการทำสวนอย่างเดียว และการทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในแต่ละรายการ เพื่อให้ทราบถึงความเปลี่ยนแปลงและความแตกต่างของต้นทุนและผลตอบแทนแต่ละรายการ

ผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรที่ทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดระยองแบบครอบครัว พบว่าเป็นหญิง 6 คน ชาย 1 คน สถานภาพ สมรสทั้งหมดมีอายุในช่วงอายุ 46-50 จำนวน 2 คน อายุ 51-55 ปี จำนวน 1 คน อายุ 56-60 ปี จำนวน 1 คน อายุ 61-65 ปี จำนวน 2 คน และอายุ 66-70 ปี จำนวน 1 คน ระดับการศึกษาส่วนใหญ่ระดับประถมศึกษาจำนวน 4 คน มัธยมศึกษา 2 คน และระดับปริญญาตรี 1 คน ด้านจำนวนสมาชิกในบ้านส่วนใหญ่มีจำนวน 5 คน รองลงมาคือ 4 คน และ 6 คน นอกจากนี้มี 5 สวนที่มีการจ้างแรงงานจำนวน 2 คนต่อสวน และสวนอื่นๆ ไม่มีการจ้างแรงงานเพิ่ม

ในส่วนจำนวนสวนผลไม้ของเกษตรกรมีจำนวน 10-15 ไร่ 2 ราย และ 16-20 ไร่ 3 ราย และ 21-25 ไร่ 2 ราย เฉลี่ยไร่ทั้ง 7 สวนเท่ากับ 18 ไร่ สำหรับทำสวนผลไม้ ซึ่งระยะเวลาในการทำสวนผลไม้เฉลี่ย 24 ปี และประสบการณ์ทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเฉลี่ย 5 ปี

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าเกษตรกรที่ทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะเป็นเกษตรกรที่มีอายุ 46 ปีขึ้นไป ซึ่งมีประสบการณ์ในการทำสวนเฉลี่ย 24 ปี โดยเป็นสวนขนาดปานกลางคือเฉลี่ย 18 ไร่ สามารถทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบครบครันได้ สำหรับต้นทุนในการทำสวนและการทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแสดงข้อมูลในตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบต้นทุน

รายการ	ทำสวนอย่างเดียว		ทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	
	ต้นทุนเฉลี่ยต่อไร่	สัดส่วนต้นทุน	ต้นทุนเฉลี่ยต่อไร่	สัดส่วนต้นทุน
	(บาท)	(%)	(บาท)	(%)
1. ต้นทุนคงที่				
1.1 ค่าเสื่อมอุปกรณ์	270	0.8	1,361	1.9
1.2 ดอกเบี้ยเงินกู้	46	0.1	281	0.4
2. ต้นทุนผันแปร				
2.1 ค่าแรงงานสวน	15,000	46.5	15,000	21.7
2.2 ค่าแรงงานบริการ	-	-	9,022	13.1
2.3 ค่าขนส่ง	2,500	7.7	289	0.4
2.4 ค่าวัสดุการเกษตร	14,530	44.9	14,530	21.1
2.5 ค่าผลไม้	-	-	17,500	25.3
2.6 ค่าอาหาร และเครื่องดื่ม	-	-	5,767	8.4
2.7 สินค้าแปรรูปจากผลไม้	-	-	5,344	7.7
รวม	32,346	100	69,094	100

จากตารางที่ 1 พบว่าสัดส่วนต้นทุนของการทำสวนอย่างเดียวสวนใหญ่อยู่ที่ ค่าแรงงานมีสัดส่วนร้อยละ 46.5 คิดเป็นมูลค่า 15,000 บาทต่อไร่ รองลงมาคือ ค่าวัสดุการเกษตรร้อยละ 44.9 คิดเป็นมูลค่า 14,530 บาทต่อไร่ และค่าขนส่งร้อยละ 7.7 คิดเป็นมูลค่า 2,500 บาทต่อไร่ เมื่อเปรียบเทียบกับต้นทุน การทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะพบว่าต้นทุนที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจนคือค่าขนส่งที่ลดลงจาก 2,500 บาทต่อไร่ เหลือเพียง 289 บาทต่อไร่ เพราะเกษตรกรไม่ต้องขนส่งผลไม้ไปขายในตลาด แต่มีต้นทุนที่เพิ่มขึ้นคือ ค่าแรงงานบริการจำนวน 9,022 บาทต่อไร่ ซึ่งค่าแรงงานบริการจะมีเฉพาะในช่วงเปิดสวนเป็นการท่องเที่ยวระยะ 2 เดือน คือ เดือนพฤษภาคม และมิถุนายนเท่านั้น และมีต้นทุนค่าผลไม้เพิ่ม 17,500 บาทต่อไร่ ค่าอาหาร 5,767 บาทต่อไร่ และค่าของฝาก 5,344 บาทต่อไร่ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบต้นทุนแล้วจะพบว่าทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีต้นทุน 69,094 บาทต่อไร่ ซึ่งมากกว่าการทำสวนผลไม้เพียงอย่างเดียวมีต้นทุน 32,346 บาทต่อไร่

ตารางที่ 2 แสดงเปรียบเทียบผลตอบแทนในภาวะราคาที่แตกต่างกัน

รายการ	ทำสวนอย่างเดียว (เฉลี่ยต่อไร่)			ทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (เฉลี่ยต่อไร่)
	ราคาสูง	ราคาปกติ	ราคาต่ำ	ทุกภาวะของราคา
1. รายได้จากการขายผลไม้	71,230	54,847	36,199	41,667
2. รายได้จากการทำการท่องเที่ยว		-	-	66,111
3. รายได้จากการขายของฝาก		-	-	8,222
รวม	71,230	54,847	36,199	116,222

หมายเหตุ ราคาสูง : คือราคาผลไม้ที่สูงที่สุดในช่วงปี 2557- 2559, ราคาปกติคือราคาผลไม้เฉลี่ยที่เท่ากันในช่วงปี 2557-2559, ราคาต่ำคือ ราคาที่ต่ำที่สุดในช่วงปี 2557- 2559 (ตลาดสี่มุมเมือง, 2560)

ในส่วนของต้นทุนจากตารางที่ 1 พบว่าการทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีต้นทุนที่เพิ่มขึ้น แต่เมื่อพิจารณาผลตอบแทนในตารางที่ 2 พบว่าการทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีผลตอบแทนที่เพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน โดยเปรียบเทียบกับสภาวะราคา 3 แบบ คือ ณ ราคาผลไม้เมื่อราคาสูง เกษตรกรจะได้ผลตอบแทนเฉลี่ย 71,230 บาทต่อไร่ ในด้าน ณ ราคาผลไม้ปกติ เกษตรกรจะได้ผลตอบแทนเฉลี่ย 54,847 บาทต่อไร่ และ ณ ราคาต่ำ เกษตรกรจะได้ผลตอบแทนเฉลี่ย 36,199 บาทต่อไร่ แต่เมื่อทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีผลตอบแทนเฉลี่ยต่อไร่ ถึง 116,222 บาทต่อไร่ เพราะมีรายได้จาก 3 แหล่ง คือรายได้จากการขายผลไม้ที่เป็นของฝากกลับบ้านจำนวนเฉลี่ย 41,667 บาทต่อไร่ การขายบัตรบุฟเฟต์ และผลไม้สำหรับการท่องเที่ยวจำนวนเฉลี่ย 66,111 บาทต่อไร่ และรายได้จากสินค้าแปรรูปของฝากอื่นๆ 8,222 บาทต่อไร่ จากนั้นนำข้อมูลผลตอบแทนไปพิจารณาร่วมกับต้นทุนแสดงในตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงการเปรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทน

รายการ	ทำสวนอย่างเดียว (เฉลี่ยต่อไร่)			ทำท่องเที่ยวเชิงเกษตร (เฉลี่ยต่อไร่)	สัดส่วนการเปลี่ยนแปลง (เท่า)		
	ราคาสูง	ราคาปกติ	ราคาต่ำ		ราคาสูง	ราคาปกติ	ราคาต่ำ
1. รายได้ทั้งหมด	71,230	54,847	36,199	116,000	1.63	2.15	3.21
2. ต้นทุนทั้งหมด	32,345	32,345	32,345	69,095	2.14	2.14	2.14
กำไรทั้งหมด	38,885	22,502	3,854	46,905	1.21	2.09	12.17

เมื่อพิจารณาด้านต้นทุนและผลตอบแทนพบว่า เมื่อภาวะราคาผลไม้ตกต่ำทำให้เกษตรกรมีรายได้น้อยเพราะราคาผลไม้ลดลงทำให้ได้รายได้ต่ำแต่ต้นทุนไม่เปลี่ยนแปลงทำให้ได้กำไรเพียง 3,854 บาทต่อไร่ ในส่วนด้าน ณ สภาวะราคาปกติเกษตรกรได้กำไร 22,502 บาทต่อไร่ และด้าน ณ สภาวะราคาสูง ได้กำไร 38,885 บาทต่อไร่ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรพบว่ามีกำไรมากกว่าทุกภาวะของราคาของผลไม้ ซึ่งมีกำไรเท่ากับ 46,905 บาทต่อไร่ จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่าหากเกษตรกรหันมาทำการท่องเที่ยวจะช่วยในการป้องกันความเสี่ยงของรายได้เมื่อราคาสินค้าตกต่ำ โดยเปรียบเทียบสัดส่วนของกำไรกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรพบว่า สัดส่วนกำไรเมื่อเทียบกับกำไร ณ ภาวะราคาสูง มีสัดส่วนเพิ่มขึ้น 1.21 เท่า และเมื่อ ณ ราคาปกติสัดส่วน 2.09 เท่า และราคาต่ำ

12.17 เท่า ซึ่งเพิ่มขึ้นจำนวนมาก และเมื่อนำมาคิดเป็นรายได้ต่อปี และรายได้ต่อเดือนของเกษตรกรทำสวนผลไม้สามารถแสดงได้ในตารางที่ 4 ดังนี้

ตารางที่ 4 แสดงกำไรจากการดำเนินงานรายปี และรายเดือน

รายการ	ทำสวนอย่างเดียว (บาท)			ทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (บาท)
	ราคาสูง	ราคาปกติ	ราคาต่ำ	
1. รายปี	699,930	405,038	69,374	844,290
2. เฉลี่ยต่อเดือน	58,328	33,753	5,781	70,358

จากตารางที่ 4 พบว่าการทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้เกษตรกรมีรายได้ต่อปี เท่ากับ 844,290 บาท เฉลี่ยต่อเดือนเท่ากับ 70,358 บาท แต่หากเกษตรกรทำการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว เมื่อเกิดภาวะราคาตกต่ำ เกษตรกรมีรายได้ต่อปีเท่ากับ 69,374 บาท เฉลี่ยต่อเดือน 5,781 บาท ณ ราคาปกติรายได้ต่อปี 405,038 บาท รายได้ต่อเดือนเท่ากับ 33,753 บาท และ ณ ราคาสูง มีรายได้ต่อปี 699,930 บาท รายได้เฉลี่ยต่อเดือนเท่ากับ 58,328 บาท ซึ่งจะเห็นได้ว่าการทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นจำนวนมาก แม้ว่าการทำการท่องเที่ยวจะเป็นแค่ช่วงสั้น คือ 2 เดือนในช่วงผลไม้คือ พฤษภาคม และ มิถุนายน เท่านั้น แต่สามารถทำให้เกษตรกรมีรายได้เพื่อใช้จ่ายได้ตลอดทั้งปี และมีเงินลงทุนเพิ่มในการทำการเกษตร อื่นๆ อีกด้วย

อภิปรายผล

การเปรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทนจากการทำสวนผลไม้เพียงอย่างเดียวกับการทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรพบว่า ในส่วนของต้นทุนการทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีต้นทุนที่สูงกว่าการทำสวนเนื่องจากมีต้นทุนในส่วนของการซื้อผลไม้เพื่อมารองรับนักท่องเที่ยวเพิ่ม และต้นทุนแรงงานในการบริการลูกค้าเพิ่มขึ้น รวมถึงต้นทุนการซื้อของเพื่อมาขายเป็นของฝากแก่นักท่องเที่ยว นอกจากนี้มีต้นทุนในส่วนของการขนส่งที่ลดลงอย่างชัดเจน เพราะเกษตรกรไม่ต้องขนส่งสินค้าไปขายที่ตลาด (ชัยยศ สัมฤทธิ์สกุล, 2559; ฐาปนา ฉินไพศาล, 2555) สำหรับด้านผลตอบแทนพบว่าการทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีผลตอบแทนที่มากกว่าการทำสวนผลไม้ เพราะได้รายได้มากกว่า 1 ช่องทาง คือได้จากค่าบัตรบุฟเฟต์ ผลไม้ ได้ขายผลไม้สำหรับลูกค้าซื้อกลับบ้าน และของฝากสินค้าแปรรูปอื่นๆ ซึ่งเมื่อพิจารณากำไรจะเห็นได้ว่า การทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรสามารถเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรทำสวนผลไม้ได้เพิ่มขึ้น ทุกภาวะของราคาผลไม้ และช่วยป้องกันปัญหาราคาผลไม้ตกต่ำและไม่ทำให้รายได้ของเกษตรกรลดลง และเมื่อเทียบกำไรรายเดือนพบว่าเมื่อทำการท่องเที่ยวเกษตรกรมีกำไรเฉลี่ยต่อเดือนสูงถึง 70,358 บาท ซึ่งจากตัวเลขนี้ทำให้เห็นว่าการพัฒนาสวนผลไม้มาเป็นการท่องเที่ยวทำให้เกษตรกรมีรายได้เพียงพอต่อการใช้จ่ายในครัวเรือน ช่วยให้เกษตรกรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. เกษตรกรที่มีปัญหาราคาผลไม้ตกต่ำสามารถเปลี่ยนมาทำการทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรปัญหาราคาผลไม้ตกต่ำให้กับเกษตรกรได้
2. การทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีต้นทุนมากกว่าการทำสวนผลไม้อย่างเดียวแต่ให้ผลตอบแทนที่มากกว่า
3. ข้อเสนอแนะทางภาครัฐควรมีการส่งเสริมให้เกษตรกรรับทราบถึงผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับเพื่อกระตุ้นเกษตรกรในการพัฒนาพื้นที่สวนของตนเองเป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาในครั้งต่อไปในการคิดต้นทุนและผลตอบแทนควรคิดต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์เข้ามาร่วมด้วย โดยเฉพาะต้นทุนค่าแรงของสมาชิกในครอบครัว

เอกสารอ้างอิง

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2558). สถิติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, สืบค้นเมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2560, สืบค้นจาก <http://thai.tourismthailand.org/home>.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยภูมิภาคภาคตะวันออก. (2558). รายชื่อสวนผลไม้ในพื้นที่ภาคตะวันออก, สืบค้นเมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2559 สืบค้นจาก <http://www.traveleastthailand.org/activity-detail.php?id=119>.
- กฤษณา ธนวัฒนาภรณ์ และ สุดสันต์ สุทธิพิศาล. (2557). รูปแบบการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการในชุมชน กรณีศึกษา อำเภอชนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารการจัดการธุรกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา, 3(2), 6-18.
- ขวัญกมล ดอนขวา และจิตตานันท์ ติกุล. (2557). การพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วารสารเทคโนโลยีสุรนารี, 8(1), 55-71.
- จุฬามาต มีชัย. (2557). การพัฒนาพื้นที่เกษตรไปสู่แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ศึกษากรณี: พื้นที่เกษตร ตำบลตะพง อำเภอมือง จังหวัดระยอง. วารสารการเมืองการบริหารและกฎหมาย, 6(3), 427-440
- ชัยยศ สัมฤทธิ์สกุล. (2559). ต้นทุนและผลตอบแทนของเกษตรกรผู้ปลูกกระเพราและโหระพา: การเปรียบเทียบระหว่างการปลูกแบบปฏิบัติตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและการปลูกแบบทั่วไป, วารสารวิทยาการจัดการสมัยใหม่, 8(1), 68-83
- ฐานา ฉินไพศาล. (2555). การจัดการการเงิน. กรุงเทพฯ: ยงพลเทรดดิ้ง.
- ดวงมณี โกมารทัต. (2551). การบัญชีต้นทุน. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ตลาดสี่มุมเมือง. (2560). ราคาผักและผลไม้รายปี. สืบค้นเมื่อ 22 มีนาคม 2560, สืบค้นจาก <http://www.taladsimummuang.com/dmma/Portals/PriceList.aspx?id=02>
- นุชนารถ ไชยโรจน์. (2541). การจัดการท่องเที่ยวแนวใหม่. จุลสารการท่องเที่ยว, 17(2), 12-18.
- นราทิพย์ ชูติวงศ์. (2546). ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์จุลภาค. ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เพชร ชุมทรัพย์. (2554). การวิเคราะห์งบการเงิน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รัฐนันท์ พงศ์วิริทธิ์ธร. (2558). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อความยั่งยืน: โครงการหลวงปางตะ. วารสารเทคโนโลยีสุรนารี, 9(1), 19-35.
- วาร์ชต์ มัยยมบุรุษ. (2553). แนวทางการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ กรณีศึกษาพื้นที่รอบการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแม่เมาะ จังหวัดลำปาง. สืบค้นเมื่อ 22 มีนาคม 2560, สืบค้นจาก <http://www.Goto know.org/blogs/posts/434829?locale=en>.
- วิทยากร เชียงกุล. (2547). พัฒนาการแบบยั่งยืนกับการแก้ปัญหาคนจน. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

วรารณ ปามุทา. (2554). *การศึกษาดัชนีทุนและผลตอบแทนการผลิตผ้าไหมยกดอกลำพูน*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาการเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.

สำนักงานการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและกีฬาจังหวัดระยอง. (2556). *สวนผลไม้/เกษตร*. สืบค้นเมื่อ 10 มีนาคม 2560, สืบค้นจาก <http://rayong.mots.go.th/index.php?lay=show&ac=article &id=538747615&Ntype=6>.

สำนักพัฒนาเกษตรกรรมส่งเสริมการเกษตร. (2556). *การท่องเที่ยวเชิงเกษตร*. สืบค้นเมื่อ 10 มีนาคม 2560, สืบค้นจาก <http://www.farmdev.doae.go.th/>.

Hron, J. and Srnc, K., (2004). Agrotourim in the context with the rural development. Czech University of lift Sciences Praque” from www.czu.cz.